

طرح فراهم آوری و مجموعه سازی

مقدمه

مجموعه سازی از بخش های مهم در هر کتابخانه است که خط مشی گسترش مجموعه منابع و وجین در آن انجام می گیرد. از عوامل مهم تاثیرگذار در مجموعه سازی کتابخانه ها نوع طبقه بندی کتابخانه، جامعه استفاده کننده و چگونگی ارائه خدمات کتابداری است. کتابخانه آیت الله العظمی بروجردی (ره) از لحاظ طبقه بندی در رده کتابخانه های عمومی با گرایش علوم اسلامی است که اکثر مراجعه کنندگان آن حوزویان و دانش پژوهان رشته های علوم دینی هستند و در بخش خدمات عمومی کتابداری، این کتابخانه از چندین تالار مطالعه مجزا به صورت قفسه باز و مخزن اصلی به صورت قفسه بسته تشکیل شده است. لذا در انتخاب منابع باید نیاز مخزن و هر یک از تالارها به صورت مجزا مورد بررسی قرار گیرد. همچنین سطح اطلاعاتی جامعه استفاده کننده؛ زبان منابع انتخابی (فارسی - عربی و لاتین) مورد توجه واقع شود.

تالار مرجع: مراجعین این تالار اساتید، محققین و پژوهشگران هستند بنابراین اولویت منابع موجود در این بخش، منابع مرجع خواهد بود (کتاب های اعلام، کتاب شناسی ها، دایره المعارف ها و فرهنگ ها و منابع مرجع فقهی، حدیثی، تفسیری و تاریخی شیعی و اهل سنت و ...)

تالارهای عمومی: مراجعین این تالار اساتید، فضلاء حوزه، دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری هستند. بنابراین، منابع اصلی و مرتبط علوم اسلامی و کتاب های درسی حوزوی، که به طور مداوم مورد نیاز کاربران است، برای این بخش تهیه خواهد شد.

تالار خواهران: از آنجا که تالار خواهران مستقل بوده و امکان دسترسی آنها به منابع تالار مرجع وجود ندارد، بنابراین تهیه منابع این تالار در شاخه های «علوم اسلامی و حوزوی، ادبیات، فلسفه، مدیریت و روانشناسی، تاریخ، ...» به دو دسته تقسیم می شود.

الف) منابع اصلی و پایه که کاربران در مطالعه آنها مداومت دارند.

ب) منابع مرجعی که استفاده دائمی و همیشگی دارند.

مخزن اصلی: بخش عمده ای از منابع در این مخزن نگهداری می شود. در تهیه و انتخاب منابع علاوه بر سیاست های کلی و داخلی کتابخانه محدودیت حجم و فضای آن نیز باید در نظر گرفته شود.

انواع منابع کتابخانه

- کتاب: شامل کتاب های خطی، چاپ سنگی، چاپ سربی، چاپ صنعتی و کتاب های الکترونیکی
- پیاپیها: شامل مجلات و نشریات چاپی و الکترونیکی
- اسناد و مدارک چاپی و الکترونیکی غیر کتابی: پایان نامه ها، اسناد، جزوه ها و ...
- سایر منابع اطلاعاتی: شامل پایگاه های اطلاعاتی ....

مراحل و روش‌های انتخاب

مراحل انتخاب منابع کتابی، نشریات ادواری، پایان‌نامه‌ها و... هر کدام با توجه به نوع محمل اطلاعاتی متفاوت و در مراحل مختلفی انجام خواهد شد.

- **کتاب:** در انتخاب این منابع نیاز کاربران در درجه اول اهمیت است، سپس کتاب‌های جدیدالانتشار، کتابهای مرجع، آثار برگزیده، آثار مؤلفان و مشاهیر حوزه موضوعی مربوطه و نواقص کتب دوره‌ای.
- **پایان‌ها:** در انتخاب این منابع فرمت دیجیتال در درجه اول اهمیت است، سپس نشریات خاص و برگزیده، نشریات اهدایی و عضویت در پایگاه‌های اطلاعاتی نشریات.
- **اسناد:** اسناد مکتوب اهدایی مرتبط با حوزه‌های علمیه، مراجع معظم تقلید و جمع آوری اسناد مرتبط با شخصیت آیت‌الله العظمی بروجردی، مسجد اعظم و سایر آثار مرتبط با ایشان....
- **پایان‌نامه‌ها:** در انتخاب این منابع فرمت دیجیتال در درجه اول اهمیت است و پایان‌نامه‌های حوزوی، دانشگاهی با موضوعات علوم انسانی و اسلامی، پایان‌نامه‌های اهدایی کاربران خواهند بود.
- **پایگاه‌های اطلاعاتی:** در انتخاب این منابع نیاز کاربران و امکانات کتابخانه در درجه اول اهمیت است و پایگاه‌های علمی مرتبط با حوزه موضوعی علوم اسلامی و انسانی به زبان فارسی و عربی تهیه خواهند شد. جهت تهیه هر کدام از منابع فوق مراحل و روش انتخاب متناسب با نوع محمل مدون خواهد شد.

خط‌مشی مجموعه‌سازی

یکی از رایج‌ترین و متداول‌ترین ابزارهای برنامه‌ریزی رسمی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی خط‌مشی مجموعه‌سازی است و عوامل بسیاری مجموعه‌سازی و خط‌مشی آن را تحت تأثیر قرار می‌دهند. تدوین خط‌مشی مجموعه‌سازی از اهم وظایف این بخش است که در تهیه آن رعایت اصول و استانداردهای کتابداری و مجموعه‌سازی و همچنین سیاستهای داخلی کتابخانه باید لحاظ شود. اهم این موارد عبارتند از:

- **تعریف دقیق جامعه کتابخانه و بیان خصوصیات اساسی استفاده‌کنندگان اصلی کتابخانه؛**
- **تدوین اهداف و برنامه‌های اساسی کتابخانه و تبیین اینکه کتابخانه برای پاسخگویی به چه نیازهای اطلاعاتی تشکیل شده است؛**
- **تبیین محدودیت‌ها و موانع مجموعه‌سازی؛**
- **تعیین موضوعات مجموعه‌سازی و تعریف حدود و عمق مجموعه‌سازی در هر کدام از آنها؛**
- **تعیین زبان، سطح و نوع منابع اطلاعاتی؛**
- **تعیین میزان مجموعه‌سازی و سطح همکاری بین کتابخانه‌ای در انتخاب و تهیه منابع اطلاعاتی؛**
- **تدوین سیاست ارزشیابی و سیاست وجین مجموعه، شامل چگونگی تهیه نسخه‌های تکراری و شیوه‌های وجین؛**
- **تدوین سیاست‌ها منابع اهدایی و شرایط اهدا؛**
- **سیاست‌گذاری برای حفاظت از مجموعه و نگهداری مجموعه‌های ویژه؛**
- **محدودیت منابع مالی؛**
- **افزایش حجم انتشارات و اطلاعات که از آن به «انفجار اطلاعات» نام می‌برند؛**

- تنوع محمل‌های اطلاعاتی و شرایط دست‌یابی به آنها؛
- تغییرات اساسی در بازار خرید و فروش منابع، به ویژه منابع الکترونیکی؛
- حفاظت از مجموعه کتابخانه‌ها؛

کمیته انتخاب

تشکیل کمیته انتخاب از ملزومات مجموعه‌سازی است که جهت انتخاب تمام منابع کاربرد دارد و روند انتخاب را سوگیری و اعمال سلیقه شخصی خارج خواهد کرد. در تشکیل کمیته انتخاب بایستی به نوع کتابخانه و خدمات آن، حوزه موضوعی کتابخانه، بودجه کتابخانه، نوع محمل اطلاعاتی... توجه شود.

ابزارها و مراجع مورد استفاده

شناسایی منابع اطلاعاتی، مرحله‌ای اساسی و مهم در انتخاب و سفارش منابع است. ابزارهای انتخاب، شناسایی و انتخاب منابع اطلاعاتی را تسهیل می‌کنند. هر چند بسیاری از ابزارهایی که امروزه در مجموعه‌سازی استفاده می‌شود و در اینجا از آنها نام برده می‌شود، در اصل برای چنین منظوری تولید نشده‌اند؛ اما کارکرد ابزارهای انتخاب را دارا هستند. این ابزارها عبارت‌اند از:

- فهرست ناشران؛
- فهرست انتشارات سازمان‌ها و انجمن‌ها؛
- نمایشگاه‌ها و کتابفروشی‌ها؛
- کتاب‌شناسی‌ها و مجلات تخصصی؛
- اینترنت و پایگاه‌های اطلاعاتی؛
- فهرست معرفی آثار مرجع؛
- منابع نقد و بررسی.

ارزیابی مجموعه

ارزیابی مجموعه به صورت دوره‌ای، توسط بخش مجموعه‌سازی انجام می‌شود. مجموعه منابع اطلاعاتی یک کتابخانه را از جنبه‌های مختلف و با روش‌های گوناگون می‌توان ارزیابی کرد. هرکدام از روش‌ها، برای ارزیابی جنبه خاصی از مجموعه طراحی شده‌اند یا برای هدف خاصی مفیدتر هستند. بنابراین، با توجه به هدف ارزیابی و اطلاعات مورد نیاز، باید روش ارزیابی مناسب را انتخاب کرد. مهم‌ترین روش‌های ارزیابی مجموعه عبارت‌اند از:

- بررسی میزان استفاده از مجموعه
- بررسی مجموعه موضوعی
- نظرسنجی از جامعه کتابخانه و میزان رضایت‌مندی آنها
- فهرست‌های پیشنهادی متخصصان و فهرست‌های معتبر موضوعی
- مدارک استفاده نشده

صحافی و مرمت

بسیاری از منابع موجود در کتابخانه‌ها، با گذر زمان و تأثیر عوامل آسیب‌رسان، دچار تخریب می‌شوند. بنابراین، برای نگهداری این منابع و حفظ ظاهر آنها، نیاز به مرمت و صحافی از ضرورت‌های کتابخانه و کتابداری است. حفاظت و مرمت مواد کتابخانه‌ای، به ترکیب فیزیکی و شیمیایی ماده، محیطی که در آن ذخیره شده‌اند، مدت زمان استفاده و نوع استفاده درست یا نادرست از منبع بستگی دارد.

انتخاب جلد و روکش، نوع دوخت، شکل‌بندی و ...، برای هر منبع، متناسب با حجم و نوع استفاده آن متفاوت خواهد بود. تشخیص این مهم بر عهده کارشناس بخش صحافی است.